

norma del llatí clàssic. En català, a diferència d'altres formes romàniques (fr. ant. *astele*, cast. *astilla*, etc.), hi va haver trivialització de la inicial *as-* en *es-* (cf. *escondir*, *escollar*, etc.), fenomen que es va repetint, amb vaivé, en totes les formes de la llengua: alt-pallarès *astéles* (Tor, 1932) pot ser tan poc originari com, viceversa, l'ast. or. *estiella*, o el cast. *estallar* (< *astellar*). El sentit el precisen tècnicament els bosquerols com «tros de tronc, o branca, de pi, partit pel llarg, amb maça i tascons, i qualsevol buscall partit d'aquesta mateixa manera», *CostManc.* I, 128.

DERIV.: *Estellar* [c. 1330]: «los almogàvers --- feien per esponeres de la host, e mataven gentes e trencaven cofres: que major *estelladis* de cofres hi ofrets que si fóssets en un bosc e que hi hagué mil hòmens qui no fessen sinó *estellar lenya*», Muntaner (§ 139, Casac. IV, 61.19); «*estellar*: findere», OPou (*TbPu.*); «a la lluyta carnívora y feresta / barreja sos lladrucs negra tempesta, / congriada a garbí sobtadament, / y revinclades ones s'arrestellen / damunt les naus, que cruxen y s'*estellen*, / com un canyar dins esverat torrent», *Atl.*, introd. (28); «*exírem fora*, donant lo bon dia al mosso Tià, que *estellava llenya*», Riera i Bertran (*J. Fl.*, 1869, 259); abunden les accs. secundàries: *estellar-se* men. 'esberlar-se' «tant va sa gerra an es pou que s'arriba a *estellar*»; 'descloure's' «pelut damunt pelat / i pelut no surtirà / fins que pelat no s'hagi *estellat*» (endevinalla: per la gallina que cova, el pollet i els ous), Camps Merc. (*Folkl.* I, 291, 258, 269); mall. 'rebotar-se de cansament' (AMAlcover, *BDLC* XII, 316); tr. *estellar una ceba* 'llevar-li els fulls del pom d'un en un', Irene Rocas, de Llofriu (*BDLC* IX, 94); 'etzibar, engegar' «el cap li barrinava; barrinada aquí, barrinada allà, vet aquí el que va *estellar*: —Si de cas, vull condicions!», AntCayrol (Cerdà, *Cont.*, 33); intr. 'espetar violentament' «com *estellen* aquells 'amotos'» (quan acceleren), dita de pagès que em reporten del Berguedà (Sagàs, JACodina, 1955).

De tals accs. secundàries deu ser postverbal *estella* amb el sentit de 'cada una de les franges longitudinals que juxtaposant-les componien una flassada' (en un doc. mall. de 1391 i un de ross. de 1401 adduïts en *AlcM*, s. v. *estella* III). *Estelladis* 'fressa del molt estellar' (Muntaner supra), *estelladissa*. *Estellador* 'espècie de maça usada per asclar *estelles* de pi' (cf. supra, *CostManc.*): «ab unglots de diable ganxuts, altres n'arranquen, / barrohers empnant-s'hi, dels puigs ab tremolor, / y a cops de peu, a falta de mall, los esvoranquen, / ab pedres tasconant-los a tall d'*estellador*», Verd., *Atl.* VI (168), mal entès com 'lleyater' per *DBal.* i *AlcM*; 'lloc on esberlen la llenya i la hi dipositen', d'on el nom de lloc menor *L'Estellador* freqüent en els boscos d'Osona (*L'Estellador d'en Marian*, Vilalleons, 1935). *Estellam*. *Estellament*, *-menta*.

Esteller [1448], «lloc on s'obra la fusta d'alzina, quan s'obra al bosc: en el bosc, si es pot, s'han de fer a les places de piles de carbó no ocupades», *CostManc.* I, 129. +*Estellera* 'peça de l'obrador del joier vora l'*arc de vogir*' (veg. *VÖGIR*) (segons unes notes publicades a *Serra d'Or*, octubre 1965): encara que tot això

té un tronc comú deu tenir especial afinitat amb el fr. ant. *astelier* 'munt de fustes', 'taller de fuster', etc., avui *atelier* 'obrador, taller' (> cat. *taller*), cast. *astillero*, port. *estaleiro*, 'drassana'. *Estellicó* [1575]: 'estella petita': «plana ---; planejar: dolare; los *estellicons*: ramentum, assula», OPou (*TbPu.*, 153); *estellicot*, *estelliró*, *estellirot*, *estelló*.

Estellós, es diu d'allò que és fàcil d'estellar-se, única acceptió registrada per Labèrnia, 1839, dicc. Balari i *AlcM*, però a Bna. és tant o més viu «dit d'una matèria que, a causa de les seves fibres, és de mal mastegar» (*DFa.*), i a l'Emp. Alt i Baix, i zona veïna, vol dir +nervut, escardalenc' dit de les carns de la gent i de les persones mateixes: «Silèn era àgil i nervut, de carns *estellooses* i magres, camalluent i corbat com si anés a saltar», «havia arribat també al poble un home escardalenc, alt i *estellós*, amb barba de boc i ulls de rata», «la fúria libidínosa --- a la vellesa es retorç i, en l'obsessió dels seus retorns imaginaris, enfelloneix i crema en la seva flama la carn *estellosa* i la corseca», Coromines (que l'usa sovint en altres llocs; *Silèn*, §§ 16, 17, O. C., 35a, 89a, 90a), «ses cames *estellooses*, y endurides pel blanquer de la intempèrie, no semblaven pas cobertes ab pell humana», VCatalà (*Cayres vius*, 167). *Estellum*.

CPT.: *Estellallunya*.

Estellador, *estelledor*, V. *estoledor* (TOLDRE)
Estelló 'cavall pare' del fr. ant. *estelon* (avui *étalon*).
Estemar, V. *estamar* *Estemordida*, *estemordiment*, *estemordir*, V. *estamordir* *Estenall*, V. *tendre Estenallada*, *estenallar*, *estenallejar*, *estenalles*, V. *tenalles* *Estenallar* 'estendre', *estenaller*, V. *tendre Estenalletes*, *estenallons*, *estenassos*, V. *tenalles*

ESTENDARD, que seria millor escriure *estandard* (com s'ha fet sempre), pres del fr. ant. *estandard* 'insígnia clavada en terra com a símbol representatiu d'un exèrcit', 'estandard', es deriva del germ. STANDAN 'estar dret, tenir-se ferm'; prob. del francic, on se li aplicaria com a nom la frase imperativa STAND HARD! 'mantén-te ferm'. □ 1.ª doc.: c. 1330, Muntaner.

«Lo sarraí tornà al --- rei e dix --- la batalla tenits en camp --- tantost lo senyor rei manà que en l'alba fossen los cavalls armats e --- com les trompes e les nacàrres tocarien, del senyor rei, e l'*estandard* se desplegaria, que tantost, tothom cridant: —Sent Jordi! e —Aragó!— que tothom ferís --- con lo rei veé que ells rebufaven --- féu desplegar l'*estandard* e les trompes e les nacàrres tocaren, e la davantera va ferir», Muntaner (§ 35, Casac. I, 116).

Després es troba sovint en textos medievals, sempre escrit amb *-a-*, per exemple en un document valencià de l'any 1463 (diccionari *AlcM*); o bé en el *Tirant de Galba*: «Jhesús és nostre capità --- car sots lo *standart* e penó de aquell que no acostuma perdre batalles anam ---» (Ag. IV, 177, § 388). *Posar estandard* es deia del cap que empenia una guerra o del general que empenia una expedició (doc. de 1405, *AlcM*) i «a 4 de agost 1392, lo rey Joan posà son *standart* en Barcelo-